

An aerial photograph of a Dutch polder landscape, showing a grid of canals and fields. The image is overlaid with a vertical color gradient from grey on the left to green on the right. The text 'Ons kikkerlandje' is written in a black serif font at the top.

Ons kikkerlandje

175 jaar Nederland in een notendop

Ons kikkerlandje

175 jaar Nederland in
een notendop

HvdH

UITGEVERIJ
VOGELRIJ

Colofon

Eerste uitgave: maart 2023
Haye van der Heyden

Uitgeverij Vogelvrij
Redactie: Mara Werner, Janke Scharff
Correctie: Janke Scharff
Omslagontwerp: Jesse Jeroen Unlimited
Opmaak: Bob Broeze, Kingfisher Design

ISBN E-boek: 978-90-8331-024-4
ISBN Paperback: 978-90-8331-023-7

© 2023 Uitgeverij Vogelvrij. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n).

© 2023 Uitgeverij Vogelvrij. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior permission in writing from the proprietor(s).

*Feiten kun je op Google vinden,
inzichten niet.*

Ter inleiding

Niemand wordt 175 jaar oud. Of althans, dat is nog nooit gebeurd. Misschien kan het ooit, nu nog niet. Nederland telt wel een paar duizend honderdplussers en dat aantal stijgt elk jaar. De oudste Nederlander is meestal ongeveer 110 jaar. Als je een beetje je best doet om gezond te leven en een beetje geluk hebt, kun je tegenwoordig zomaar 100 worden. In Frankrijk, Spanje en Italië ligt het aandeel van de bevolking dat ouder is dan 100 jaar, rond de 0,03 procent en dat is het hoogste van Europa. Olijfolie? De zon? Geen belasting betalen? Wie zal het zeggen. Maar 175 worden ze daar ook niet. Dit boekje is geschreven omdát niemand 175 jaar oud kan worden, maar iedereen wel de wijsheid en de kennis zou willen hebben van iemand van die leeftijd. Eigen ervaring is toch altijd meer waard dan de droge wijsheid van wetenschappers die de grote lijnen hebben opgetekend. Natuurlijk, die wil je kennen, maar de kleinere dingen zijn ook belangrijk. Waar mensen dagelijks mee leefden. Wat er in de mode was in een bepaalde tijd en wat de nieuwste uitvinding was.

Dit verhaal probeert het grote maar ook het kleine van de geschiedenis van Nederland van 1848 tot 2023 te vertellen. Eenvoudig en luchtig beschreven, beginnend met onze nieuwe Grondwet, die nog steeds zo belangrijk voor ons is, naar de twintigste eeuw met al zijn technolo-

gische vernieuwingen, de verschrikkelijke Eerste Wereldoorlog, de grote depressie van de jaren dertig, de Tweede Wereldoorlog en die lange, lange vreedstijd daarna. De wereld is in deze periode sneller en heftiger veranderd dan in al die duizenden jaren daarvóór, dat wil zeggen, als we kijken naar technologische vooruitgang. Wat dat betreft is het dan misschien wel de tijd der tijden geweest, maar verder niet natuurlijk. Mensen zijn natuurlijk gewoon mensen en zullen dat altijd blijven.

In principe gaat dit boekje alleen maar over Nederland, maar in sommige tijden moeten we wat uitvoeriger over de grenzen kijken, omdat wat daar gebeurt veel belangrijker is. Dat geldt bijvoorbeeld voor de eerste helft van de twintigste eeuw als in Europa de verschrikkelijke wereldoorlogen plaatsvinden, ook al doet Nederland niet mee aan de eerste. En de crisis van de jaren dertig is ook meer een internationale aangelegenheid, vooral omdat zij begint in de Verenigde Staten. De geschiedenis van een land staat natuurlijk nooit los van de wereld. Steeds minder eigenlijk. Vijfhonderd jaar geleden vochten de Nederlandse steden nog tegen elkaar, in de Tweede Wereldoorlog vochten de West-Europese landen tegen elkaar en nu kun je je dat allemaal niet meer voorstellen. Wordt het straks één grote wereld en nooit meer oorlog? Je zou het zeggen, hopen, er heel erg naar verlangen.

Na de opbouw van de democratie in de negentiende eeuw en de verschrikkingen van de wereldoorlogen, begint het te borrelen in

de sobere jaren vijftig, letterlijk en figuurlijk. De uitbundige jaren zestig en zeventig volgen, met de opkomst van de televisie en daarna de computer, het internet en de sociale media. De lange vreedestijd na de oorlog is het stukje geschiedenis dat oudere mensen die nu leven, zelf hebben meegemaakt: van nozems naar yuppies, van hippies naar *woke*, van gelovig naar ongelovig, van dolle mina's naar vrouwen aan de top.

Er is in die 175 jaar een eeuwigheid voorbijgegaan; zoveel gebeurtenissen, indrukken, kleuren, mensen, momenten, rampen, heldendaden, liefde en haat, dat het bijna niet te overzien is. Dit boekje probeert het een klein beetje. Misschien is het geschikt voor jonge mensen die wel wat willen weten over de geschiedenis van hun land, maar niet te veel, of is het iets voor nieuwe Nederlanders die inzicht willen krijgen in hoe dat Nederland waarin ze nu wonen, geworden is zoals het is geworden. Veel plezier ermee.

1848

In 1789 vindt de Franse revolutie plaats en die blijkt van het grootste belang voor de toekomst van de westerse wereld. Het volk heeft genoeg van koningen en koninginnen die stinkend rijk zijn en kunnen doen waar ze zin in hebben, terwijl de gewone mensen arm zijn en niks te vreten hebben. Dat moet maar eens afgelopen zijn. Onder de guillotine gaan ze, die koningen en koninginnen, prinsen en prinsessen, en als de hoofden eenmaal van de rompen gescheiden zijn, is het voorbij met die luxeleventjes van die decadente onderdrukkers. Weg met die sukkels en opgeruimd staat netjes.

Daarna gaan ze in Frankrijk en op andere plekken in Europa met zijn allen maar eens stevig in gesprek over hoe het beter kan. Niet die koning moet de macht hebben, maar de mensen zelf, het volk, iedereen. Hoe zouden ze dat eens kunnen aanpakken? Allerlei wijze mannen gaan erover schrijven en discussiëren en die periode noemen we de Verlichting. De geest moet verlicht worden met wetenschap en helder nadenken. Bovendien waren de tijden daarvoor behoorlijk donker geweest, met, afgezien van de bizarre gedragingen van allerlei machthebbers, verschrikkelijke heksenverbrandingen, wrede kruistochten en die afschuwelijke ziekte de pest. Er moet nu maar eens wat licht gaan schijnen voor iedereen. De wereld moet beter worden.

We maken een sprong naar 1848, waar we het verhaal van 175 jaar Nederlandse democratie laten beginnen. Bij ons komt het dan niet tot een bloederige revolutie, hoewel dat wel had gekund. Koning Willem II heeft zich de afgelopen jaren namelijk stevig verzet tegen alle veranderingen. Hij wil de macht houden en die niet delen met de burgers, maar omdat hij begrijpt dat hij behoorlijk veel gevaar loopt – ook al bestaat bij ons de guillotine niet – kiest hij toch maar eieren voor zijn geld: tegenover zijn ministers verklaart hij op een ochtend dat hij in één nacht van conservatief tot liberaal is bekeerd. Oftewel, in één nacht heeft hij besloten zich niet meer vast te klampen aan het verleden, maar mee te gaan met zijn tijd en zijn macht te delen met het volk. Slim van hem, want hij wordt daarom niet vermoord. En dat is een meevaller natuurlijk.

Op 3 november 1848 wordt er een nieuwe grondwet ingevoerd, ontworpen onder leiding van politicus Johan Thorbecke, waarin beschreven staat hoe Nederland bestuurd gaat worden en wat de rechten van de burgers zijn. Vroeger konden koningen en andere machthebbers als ze daar zin in hadden iemand gewoon in de gevangenis gooien, laten ophangen of vieren delen en dat is nu voorbij. In deze wet staat dat dat niet meer mag. Als je iemand wilt straffen, moet je bewijzen dat hij of zij schuldig is en een rechter legt hem of haar dan een straf op die past bij de overtreding of misdaad. Dus ze kunnen niet meer je hand afhakken als je een appel hebt

gepikt. Het moet allemaal eerlijker. Burgers moeten netjes behandeld worden.

Deze toen gloednieuwe Grondwet hebben we nu nog steeds. Soms wordt er weleens iets in veranderd, maar dat kan niet zomaar. Dat duurt jaren en zo ongeveer iedereen moet het er dan mee eens zijn. Onze Grondwet is onze basis. Hij zorgt ervoor dat we allemaal gelijke rechten hebben. Er is bijna niets belangrijker in de politiek dan dat.

Het nieuwe Nederland is begonnen. Spannend hoor. Gaat het lukken allemaal?

De jaren vijftig van de negentiende eeuw

Meneer Thorbecke is minister-president van Nederland geworden en onder zijn leiding komen er naast die Grondwet nog allerlei andere belangrijke wetten tot stand. Hij gaat daarmee het land zo goed mogelijk organiseren. Er komen bijvoorbeeld gemeentes, met aan het hoofd daarvan een burgemeester. Ook wordt het Staatsbedrijf der Posterijen opgericht. Post is erg belangrijk in die tijd. Er bestaat natuurlijk nog geen e-mail en Whatsapp en als mensen elkaar op afstand iets willen laten weten, schrijven ze een brief. En die wordt dan met de post verstuurd. De steden krijgen een postkantoor, waar je langs kunt gaan om postzegels te kopen of een pakje af te geven, en op veel straathoeken verschijnen brievenbussen. Die hebben we nog steeds, maar lang niet meer zoveel als toen. Zes keer per dag worden in de steden door postbodes brieven en pakjes rondgebracht en op het platteland komen ze een paar keer per week.

De postzegel wordt ingevoerd. Die plak je op de brief of het pakje en daarmee heb je dan betaald voor het bezorgen. Hoe verder de brief moet reizen – vaak met de trein, want er bestaan nog geen auto's – hoe meer het natuurlijk kost. Al snel is het tarief voor een gewone brief door het hele land hetzelfde: vijf cent. Iets meer

dan twee eurocent is dat, want je hebt dan in Nederland nog de gulden. Natuurlijk is het geld in die tijd meer waard dan nu en omgerekend zou je kunnen zeggen dat zo'n postzegel iets van 65 eurocent kost. Vele miljoenen brieven worden er verstuurd.

Ook worden er telegraaflijnen aangelegd. En dan hebben we het niet over de krant die zo heet, maar over een systeem waarmee je over afstand korte boodschappen kunt versturen, door middel van codes met geluid die door een soort telefoondraad reizen: lange hoge tonen en korte hoge tonen. De letter A is bijvoorbeeld één korte toon en één lange. De B is één lange toon en drie korte. Enzovoort.

Een komma is lang-lang-kort-kort-lang-lang en een punt is kort-lang-kort-lang-kort-lang, maar ze kunnen ook even stoppen, dat is handiger. Tussen groepjes woorden komt er dan gewoon een 'stop'. Met de telegraaf stuur je iemand een telegram, dat door de telegrafist wordt ontvangen, op een papiertje wordt geplakt en bij je wordt langsgebracht. Het is natuurlijk wel iets duurder dan een brief, maar het gaat veel sneller. Een voorbeeld van een telegram dat je toen kon ontvangen: *Ik hou niet meer van je – stop – vind iemand anders leuker nu – stop – sorry – stop – misschien is dat buurmeisje naar wie je steeds zo kijkt iets voor je – stop – de groeten – stop.*

Ook belangrijk voor Nederland in deze jaren is dat ze bedenken dat ze de Zuiderzee, wat nu het IJsselmeer is, van de Noordzee willen gaan afsluiten. Daar zijn ze alleen nog wel even mee

bezig. Pas in 1932, dus iets van tachtig jaar later, wordt het laatste stukje afsluitdijk dichtgemaakt en kunnen ze beginnen met grote stukken van het nieuwe IJsselmeer droog te leggen om er land van te maken. Waar nu Almere en Lelystad en Emmeloord zijn, is in de jaren vijftig van de negentiende eeuw nog gewoon de zee en zwemmen de palingen en de haringen in het rond.

Nederlanders zijn altijd erg goed geweest met het water. We moeten wel, want een groot deel van ons land ligt nou eenmaal lager dan de zee. Daarom heet Nederland ook Nederland, want 'neder' betekent 'laag'. 'Op en neer' is 'omhoog en omlaag' en 'neer' is hetzelfde als 'neder'. Een 'veer' heette vroeger ook een 'veder'. Het gaat niet altijd op, want een 'peer' heeft echt nooit een 'peder' geheten.

Hoe dan ook, er wordt hard gewerkt. Belangrijk is dat mensen nu het gevoel beginnen te krijgen dat het land van henzelf is en niet meer van de koning of zo. Er wordt gebouwd aan ons eigen Nederland en iedereen doet mee.

De jaren zestig van de negentiende eeuw

De eerste echte auto zal pas in 1871 komen, dus mensen reizen in de jaren zestig van de negentiende eeuw op een paard, in een koets of met een kar die door paarden wordt voortgetrokken. Of ze gaan, als ze van de ene grote stad naar de andere moeten, met de trein, want die bestaat dus al wel. Dat is wat hoor, wat een uitvinding! Je gaat erin zitten en reist dan zonder dat er een paard aan te pas komt naar een andere stad. Niet te geloven, hoe kan dat? Er zijn mensen die het eng vinden. Kan dat grote stalen paard niet op hol slaan? Dat blijkt steeds niet te gebeuren en ze gaan het zogenaamde spoorwegnet uitbreiden door heel Nederland. De trein heeft de toekomst, dat is wel duidelijk. Ze rijden dan ook wel dertig kilometer per uur! Dat is net zo hard als zo'n *fatbike* van tegenwoordig, dus ga maar na.

Een lastig dingetje is wel dat ze in het land op verschillende plekken verschillende tijden hebben, zoals je dat nu ook met andere landen hebt. In Rotterdam heb je een andere tijd dan in Arnhem. De spoorwegbedrijven nemen daarom in 1866 de Amsterdamse Tijd aan als spoorwegtijd voor het hele land. Dus dan hebben alle grote steden met een station, behalve Amsterdam dus, naast hun eigen plaatselijke tijd, ook een stationstijd, die wel een half uur later of vroeger

kan zijn. Lekker handig. Iedereen steeds in de war natuurlijk.

Wat wij nu met die rare zomertijd en winter-tijd hebben.

Nadat eerder in 1815 de slavenhandel al door koning Willem I was afgeschaft, komt er pas in 1863 in het Koninkrijk der Nederlanden een totaalverbod op alle vormen van slavernij. De koloniën gaan er niet meteen in mee. In Suriname vallen de slaven bijvoorbeeld nog tien jaar onder toezicht van de staat en ook op het eiland Samosir in Nederlands Oost-Indië zal er pas een einde aan komen in 1914.

De slaven – de ‘tot slaaf gemaakten’, vinden veel mensen nu dat je moet zeggen – worden niet gecompenseerd voor het aangedane leed, de handelaren wel voor het mislopen van hun inkomsten. Zo is dat dan.

In deze periode zijn er zo ongeveer een dikke drie miljoen mensen in Nederland – nu achttien miljoen – van wie de meesten op het platteland wonen en iets minder in de stad. Vanaf 1869 is dat precies omgekeerd. Verstedelijking noemen ze dat. Mensen gaan in de steden wonen, omdat daar veel werk is en omdat daar leuke dingen te doen zijn: theaters, cafés, mooie meiden en knappe jongens.

Dat speelt nog steeds. In onze tijd is dat nu zelfs zo in de hele wereld: er leven meer mensen in de steden dan op het platteland. In Tokio wonen nu, in 2023, meer dan 39 miljoen mensen, dus meer dan twee keer zoveel als in heel Nederland. Je kunt het je bijna niet voorstellen.

Om je een idee te geven: Amsterdam heeft nog geen miljoen inwoners. Tokio is dus veertig keer Amsterdam.

Op het moment in de negentiende eeuw waar we het nu over hebben, kunnen ze zich daar niets bij voorstellen. Het ziet er op straat heel anders uit dan nu: van files hebben ze nog nooit gehoord, er zijn geen bussen en taxi's en in de lucht is geen vliegtuig te zien. Het is een heel andere wereld. Er is nog ruimte overal en de natuur is nog de baas op aarde.

De jaren zeventig van de negentiende eeuw

In deze tijd is het heel anders om een vrouw te zijn dan in 2023. Er zijn nog geen voorbehoedsmiddelen zoals de pil en het spiraaltje, en als een meisje met een jongen naar bed gaat en ze wordt zwanger, dan moet ze met hem trouwen of ze komt in de problemen. Een vrouw alleen met een kind is een ramp in de negentiende eeuw. Mannen gaan werken, het land besturen en op pad met vrienden. Vrouwen blijven thuis, doen de was en koken het eten. En ze verzorgen eventueel hun kinderen, als ze die al hebben.

Aletta Jacobs is de eerste Nederlandse vrouw die wordt toegelaten op een middelbare school, de hbs, wat nu zo ongeveer het vwo is, al is het alleen nog maar als toehoorder. Ze mag luisteren, meer niet. Ze mag geen proefwerken maken en geen eindexamen doen. Een jaar later wordt ze met speciale toestemming van de grote Thorbecke dan toch maar toegelaten als studente medicijnen aan de Rijksuniversiteit Groningen. Een jonge vrouw die dokter wil worden! Het moet niet gekker worden!

In deze jaren gaat er zelfs opeens een meisje naar het gymnasium! Nou ja zeg. Wat is dat allemaal voor flauwekul? Kan ze niet koken en bedden opmaken? Zo wordt er gedacht in deze tijd.

In 1874 komt er een belangrijke kinderwet. Aan het begin van de negentiende eeuw is bijna iedereen boer, smid of bakker, maar dan worden er opeens fabrieken gebouwd, omdat slimme zakenmannen allerlei machines hebben laten uitvinden, en gaan veel mensen daar als arbeider aan de slag. Daar zijn ook kinderen bij, die soms pas acht of negen jaar oud zijn, en die moeten dan vaak tien of twaalf uur per dag werken, zes of zeven dag per week. Dat kan natuurlijk niet, besluit de regering in 1874. Dat is mishandeling. Daarom komt er een wet: je mag pas werken als je geen kind meer bent, dus als je ouder dan twaalf jaar bent. Vroeger leefden mensen veel korter dan nu, dus vonden ze dat je ook eerder volwassen was. En ze hadden de arbeidskrachten nodig natuurlijk.

In die tijd is het geloof nog erg belangrijk. Je hebt katholieken en protestanten. Niet dat ze elkaars vijanden zijn, maar toch wel een beetje.

Katholieken begaan altijd gewoon allerlei zondes – dingen die niet mogen van God – maar dat is niet erg, want ze gaan daarna toch biechten, zoals dat heet. Dat doen ze in de kerk. Dan zitten ze in een klein, donker hokje en vertellen de pastoor of de priester die daar in die kerk werkt, wat ze allemaal verkeerd hebben gedaan. Daarna moeten ze even een paar gebedjes opzeggen en dan is alles weer vergeven en vergeten. Lekker makkelijk.

Protestanten zijn heel anders en erg streng. Zij mogen maar heel weinig lol maken in hun leven, absoluut niet zondigen en moeten altijd

maar werken, werken, werken en gehoorzaam zijn. Anders komen ze na hun dood in de hel. Zij mogen zelfs op zondag niet fietsen. Sommige mensen denken dat Nederland zo rijk is geworden door de protestanten, omdat die altijd zo hun best doen.

In de politiek zijn de katholieken en de protestanten ook erg belangrijk. Thorbecke hoort bij geen van beide, want hij is een liberaal. Een vrijheidsdenker, zeg maar. Hij is een man van de Verlichting, die dus gelooft in de wetenschap en in de rechten van de burger. Niet alleen de koningen hebben het niet meer voor het zeggen, ook God mag wel een toontje lager zingen, vindt hij.

Toch moet hij met de gelovigen samenwerken en als hij in die tijd ruzie krijgt met de katholieken, richt hij zich dan maar op de protestanten. Dat is nou eenmaal politiek: je mag idealen hebben, maar je moet wel praktisch blijven.

De Wet op het Hoger Onderwijs van Thorbecke wordt ingevoerd. Op de universiteiten krijgen de studenten voortaan les in het Nederlands in plaats van het Latijn en op de lagere scholen wordt de klassengrootte teruggebracht van zeventig naar veertig. Stel je voor, een klas met zeventig leerlingen! Kinderen zijn wel veel gehoorzamer in die tijd, dat wel. Als de meester zegt: 'Nu iedereen stil!' is iedereen stil. Grappig systeem wel.

In Nederland wordt de levenslange gevangenisstraf ingevoerd als vervanging van de doodstraf. Alleen, als een paar jaar later ene

Hendrik Jut wordt ontmaskerd als de moordenaar van een rijke weduwe en haar dienstbode, hebben veel mensen spijt van die maatregel. Ze zouden hem graag ophangen of vierendelen of iets anders gezelligs. Op de kermis kun je vanaf dat moment met een grote hamer op een houten blok slaan, om te kijken hoe sterk je bent. Dat blok noemen ze de kop-van-jut en die uitdrukking bestaat nog steeds: als iemand alle klappen krijgt, letterlijk of figuurlijk, zeggen we dat hij of zij 'de kop van Jut' is. In onze taal zit nog zoveel van vroeger verborgen.

De jaren tachtig van de negentiende eeuw

Aletta Jacobs verzoekt de gemeente Amsterdam of zij haar stem mag uitbrengen bij de eerstvolgende verkiezingen. Tenslotte woont ze in de stad, is dus een 'ingezetene', en voldoet ze ook aan de andere eisen van de Kieswet. De gemeente geeft geen toestemming, stelt dat vrouwen nou eenmaal niet mogen stemmen, maar Aletta laat het er niet bij zitten. Ze gaat uiteindelijk naar de hoogste rechters, maar verliest ook daar. De Hoge Raad bepaalt dat het woord 'ingezetene' niet over vrouwen gaat, 'anders ware dit uitdrukkelijk vermeld'. Ja, het is een andere tijd. Mensen zijn mannen en de vrouwen hangen er maar een beetje bij. Zij mogen de 'mensen' verzorgen en te eten geven en verder kunnen ze maar beter hun mond houden. In het openbare leven dan. Thuis is het vaak anders.

Hoewel Nederland dus nog maar drie miljoen inwoners heeft, vinden veel mensen het al veel te druk worden en willen ze dat er minder kinderen geboren gaan worden. Natuurlijk bestaat er al zoiets als periodieke onthouding – niet met elkaar naar bed gaan rond de tijd dat de vrouw haar zogenaamde eisprong heeft en dus erg vruchtbaar is – en heb je ook het zogenaamde 'voor het zingen de kerk uit' – de man trekt zijn penis terug vlak voordat het zaad

naar buiten komt – maar dat werkt allemaal niet. Mensen houden zich er niet aan of het mislukt, in de roes van de passie. Er komt daarom een speciale bond die de geboortebeperving wil bevorderen door het verkopen van condooms en zogenaamde pessariums, rubberen kapjes die de vrouwen vanbinnen over de baarmoedermond heen wurmen, om daarmee het zaad van de man tegen te houden.

In Nederland sterft de laatste zoon van de koning, kroonprins Alexander, en de vierjarige prinses Wilhelmina is nu de troonopvolger. De Nederlandse koningin-moeder Emma neemt als regent het koningschap waar, omdat het meisje nog te klein is om koningin te zijn. Het koningshuis heeft door Thorbecke dan wel niet zoveel macht meer, maar voor het volk is het nog steeds een belangrijk instituut, zoals het dat nu nog steeds is. Altijd zijn er weer mensen die het willen afschaffen, de zogenaamde ‘republikeinen’ – ook omdat het veel geld kost – maar het gebeurt nooit. De meeste Nederlanders houden van hun koningshuis. Of ze vinden gewoon koningsdag een leuk feestje, dat kan het ook zijn. Het is toch gewoon lekker een extra dag vrij.

Ondertussen gaat het leven van de gewone burger gewoon verder en er komt allerlei nieuwigheid. De georganiseerde sport wordt ontdekt: tennis, atletiek en hockey. Het eerste voetbal in Nederland wordt in het Vondelpark gespeeld door Engelse medewerkers van de gasfabrieken in Amsterdam. Lekker een balletje trappen, heel veel meer is het nog niet. Zij kunnen

dan niet bedenken dat je er later multimiljonair en wereldberoemd mee zal kunnen worden.

Hoewel de werking van de auto al een paar jaar eerder is uitgevonden, eigenlijk door meerdere mensen tegelijk, bouwt de Duitser Carl Benz de eerste volledige automobiel in 1885. Zijn vrouw Bertha Benz maakt er een succesvolle proefrit van wel 106 kilometer lang mee. Stel je voor, het eerste autoritje ter wereld!

Wat zullen de mensen die langs de kant van de weg staan, wel niet denken? Daar rijdt een koets die getrokken wordt door onzichtbare paarden!

Heel langzaam begint de wereld zich te versnellen. Door de extra aandacht voor de wetenschap die door de Verlichting zo populair is geworden, en omdat, nogmaals gezegd, de maatschappij steeds meer van de mensen zelf is, steken de mensen elkaar aan: wat kunnen we nog meer verzinnen om alles beter en makkelijker en leuker te maken? Ze hebben op dat moment nog geen idee van wat er allemaal nog gaat komen, maar ruiken de mogelijkheden.

De jaren negentig van de negentiende eeuw

De laatste jaren van de negentiende eeuw zijn als een opmaat naar de bijzondere twintigste eeuw, waarin alles zo enorm zal veranderen. Niet elke tijd doet dat namelijk in dezelfde mate. In de middeleeuwen heeft de wereld bijvoorbeeld honderden jaren stilgestaan. Er gebeurde toen een stuk minder en vooral een stuk minder snel. De mensheid zal zich vanaf het begin van de twintigste eeuw steeds sneller ontwikkelen en deze jaren zijn daar het voorzichtige voorprogramma van.

In de winter van 1890-1891 vriest het dat het kraakt en in Friesland wordt de Elfstedentocht bedacht, de mooiste en zwaarste schaatswedstrijd ter wereld, die nog steeds bestaat, maar bijna nooit meer doorgaat omdat het niet koud genoeg meer is. Zoals de naam al doet vermoeden, is het een tocht langs elf steden, die 's morgens vroeg als het nog donker is begint, en hoewel er natuurlijk ook altijd een winnaar moet zijn, gaat het nog meer om het uitrijden. Wie het volhoudt tot het einde, is een held en krijgt een soort medaille.

Vanaf 1895 trekken de Franse gebroeders Lumière rond met hun cinematograaf, een soort filmprojector, met filmpjes die niet langer zijn dan een minuut. Hun eerste film gaat over een

kwajongen die op een tuinslang gaat staan. Als de tuinman in de slang kijkt, omdat hij zich afvraagt waarom er geen water uit komt, stapt de jongen weg en krijgt de tuinman de waterstraal vol in zijn gezicht. De eerste komedie op film is geboren.

Het eerste filmpje in Nederland wordt gemaakt bij de inhuldiging van koningin Wilhelmina in 1898.

Het zijn de eerste stapjes in de richting van de wereld zoals wij die nu kennen. De filmkunst zal het leven veranderen omdat verhalen vanaf dit moment met beelden kunnen worden verteld in plaats van met tekst in boeken of door vertellers in een theater. Mensen worden er dommer en luier van, zeggen sommigen, omdat ze niet meer zelf hoeven na te denken: als je de tekst van een verhaal leest, bedenk je in je hoofd hoe het er in het echt uitziet en bij een film hoeft dat niet. Je hoeft niets meer te doen. Het is maar de vraag of het waar is dat mensen dommer en luier worden van de beeldcultuur. Beelden worden veel gemakkelijker onthouden dan teksten: als je ooit op het Sint-Pietersplein in Rome bent geweest, vergeet je dat nooit meer, terwijl je alles wat de gids je daar verteld heeft over wanneer en door wie het plein gebouwd is, drie weken later weer vergeten bent.

Mensen zeggen al duizenden jaren dat het vroeger beter was en dat kan natuurlijk niet, want dan zou het steeds slechter gaan met de wereld en dat is niet zo. Het is steeds anders, dat wel.

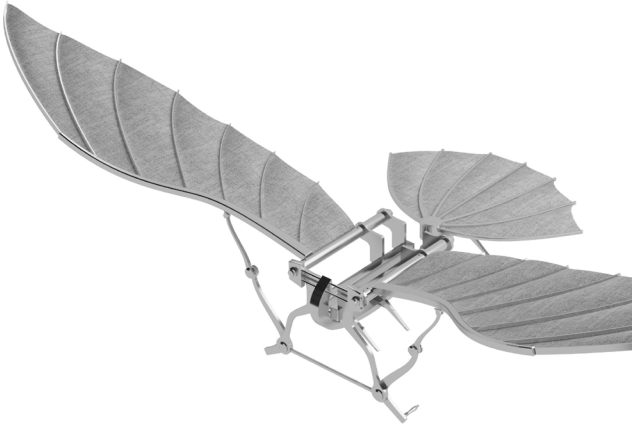
Ook het zweefvliegtuig wordt uitgevonden. In 1891 wordt de eerste vlucht gemaakt en die is maar liefst verder dan 25 meter! Niet te geloven! Hoe kan dat?

Voor het eerst wordt er gewapend beton gebruikt, dus beton met een ijzeren geraamte erin, dat sterker is dan welk bouw materiaal dan ook. Hiermee worden veel nieuwe bedrijfspannen gemaakt, maar ook bruggen en woonhuizen.

De Franse firma Michelin komt met de eerste verwisselbare fietsband, daarna de eerste rubberen band voor koetsen en dan ook nog de eerste rubberen band voor auto's.

Wat gaat er allemaal nog meer gebeuren? De ene uitvinding roept natuurlijk de andere op. Als iemand iets bedenkt, bedenkt iemand anders dat hij met wat er bedacht is ook nog wel iets anders zou kunnen bedenken. En als je er ook nog geld mee kunt verdienen, kom maar op! De bedenkers breek uit en zal niet meer overgaan.

En dan gaan we die twintigste eeuw in. *Fasten your seat belts, it's gonna be a bumpy ride.*

De jaren nul van de twintigste eeuw

En dan begint die ongelofelijke, verschrikkelijke, geweldige, lange, opzienbarende twintigste eeuw. In 1800 zijn er ongeveer één miljard mensen op de wereld, in 1900 bij lange na nog geen twee miljard, maar in deze eeuw gaat het echt gebeuren. Over honderd jaar, in het jaar 2000, zullen er zo ongeveer zes miljard mensen op de wereld wonen en weer twintig jaar daarna zitten we al op acht miljard. En het gaat voorlopig nog wel even door. En al die mensen moeten allemaal wonen en eten. Dat gaat nog wat worden.

Maar zover zijn we nog niet. We beginnen nu aan die geweldige twintigste eeuw, met al die uitvindingen, maar ook met al die verschikkingen die plaats gaan vinden. Die zijn er vooral in de eerste helft van de eeuw, want dan krijgen we twee wereldoorlogen best wel snel achter elkaar. Daarover straks natuurlijk meer.

Mensen hebben er altijd al van gedroomd om door de lucht te kunnen vliegen. Leonardo da Vinci, een briljante man die uitvinder, schrijver, schilder en wetenschapper tegelijk was, heeft al heel vroeg in de geschiedenis een ontwerp gemaakt van iets waar je mee zou moeten kunnen vliegen. Die ontwerptekening is gemaakt in 1480 en dat is dus meer dan vierhonderd jaar voordat

mensen vliegtuigen gingen maken om echt mee te kunnen opstijgen. Het is net als bij de auto best moeilijk om te zeggen wie het eerste vliegtuig heeft uitgevonden. Sommige ontdekkingen hangen nou eenmaal in de lucht, letterlijk en figuurlijk in dit geval. De wereld is er klaar voor, zou je kunnen zeggen, en het komt nogal eens voor dat verschillende mensen iets ongeveer tegelijkertijd bedenken. Zweefvliegen bestaat al, maar een zweefvlieger met een motor, dat is heel andere koek. Dat lawaaiding maakt het toestel natuurlijk ook veel zwaarder en iets wat zwaarder is dan lucht kan toch niet vliegen? Iets wat zwaarder is dan lucht valt toch vanzelf naar beneden? Dat is toch een natuurwet? Of niet? We begrijpen het nu nog steeds niet, als we zo'n enorme loodzware dubbeldeks Boeing de lucht in zien gaan. Hoe kan dat nou? Dat heb je ook met die zware stalen schepen die wel duizenden tonnen wegen. Hoe kunnen die blijven drijven? Staal zinkt toch? Onbegrijpelijk.

Er zijn ingewikkelde natuurkundige wetten waardoor allerlei dingen op de een of andere manier toch blijken te kunnen. Wat zijn mensen toch ongelofelijk slim, dat ze dat allemaal kunnen bestuderen en daarna al die uitvindingen kunnen doen. Er wordt wel veel gescholden op ze, dat ze oorlog voeren en de natuur kapotmaken, maar soms zijn de mensen ook gewoon *fucking brilliant*, laten we eerlijk wezen.

In het begin gaat het steeds mis met die vliegtuigen. Soms vliegen ze even een paar meter, maar dan dondert het toestelletje weer op

de grond, is het helemaal kapot en kunnen ze weer opnieuw beginnen. Pas als iemand op het idee komt om eens goed te kijken naar hoe de vleugels van een vogel werken en ze die gaan nabouwen, lukt het.

Alles is er al in de natuur, we moeten het alleen snappen en slim namaken. En dat doen we dus.

Ze zijn nu in onze tijd bezig robots te bouwen die alles beter kunnen. En inderdaad, rekenen en onthouden en meer van dat soort dingen kunnen die robots al veel beter dan wij, maar een deur opendoen vinden ze nog erg moeilijk en een leuke grap maken op een goed moment, zien we ze voorlopig ook nog niet doen. Robots kunnen alleen maar ons na-apen, de natuur imiteren. En de mensen zijn de natuur.

Auto's bestaan al in die eerste jaren van de twintigste eeuw en ze doen het prima, maar ze zijn natuurlijk alleen maar beschikbaar voor rijke mensen en daar komt nu verandering in. Vanaf 1908 wordt in Amerika de T-Ford gemaakt, een klein en handig autootje dat niet al te duur is. En dat is nog maar het begin. In de loop van de eeuw gaan er miljarden auto's gemaakt worden die ook voor gewone mensen betaalbaar zijn. Die T-Ford en een stuk later de Volkswagen Kever zijn twee van de meest succesvolle auto's die gemaakt zijn voor het volk. Nog weer veel later komen de Toyota's, die door velen worden beschouwd als de beste auto's die ooit gemaakt zijn.

We lopen weer op de zaken vooruit. We zijn nu aan het begin van de twintigste eeuw

en alles is volop in ontwikkeling. De politiek in Nederland gaat maar verder met het organiseren van de maatschappij en voor van alles komt er een nieuwe wet. Er komt een woningwet, een gezondheidswet, een leerplichtwet en er komen nog meer kindervetten en de zogenaamde militiewet. Die laatste noemen we ook wel de dienstplicht, die nu nog steeds bestaat, maar niet meer wordt uitgevoerd. Volgens die wet moet iedere jongen aan het begin van zijn volwassen leven een tijdje het leger in, om als het misgaat en de oorlog uitbreekt, opgeroepen te kunnen worden om te vechten voor het vaderland. We moeten niet vergeten dat oorlogen in deze tijd veel normaler zijn dan nu. De landen in Europa vechten regelmatig tegen elkaar, zoals we iets later in deze eeuw uitvoerig zullen gaan meemaken. De grootste verschrikkingen van de twintigste eeuw zitten in de eerste helft. Je kunt je niet voorstellen wat er gaat gebeuren, hoe verschrikkelijk allemaal. Al zijn mensen dus soms briljant, soms zijn ze ook stommer dan stom. Oorlogen kennen namelijk bijna altijd alleen maar verliezers: velen gaan dood, iedereen lijdt, alles gaat kapot en niemand heeft er iets aan. Wat een dom gedoe.

De jaren tien van de twintigste eeuw

In de Eerste Wereldoorlog, die begint in 1914, wordt het vliegtuig als oorlogswapen uitgevonden en de mogelijkheden blijken natuurlijk enorm. Eerst worden die vliegende wonderen der techniek alleen maar gebruikt om bij de vijand te kijken wat die allemaal aan het uitspoken is, maar al snel wordt er allerlei apparatuur aan gehangen, zodat ze ook als wapen gebruikt kunnen worden. Zo kun je de vijand bijvoorbeeld vanuit de lucht beschieten of bombarderen en blijkt het dus opeens heel gemakkelijk om op afstand meer kapot en dood te maken dan ooit. Je zou kunnen zeggen dat het knap uitgevonden is allemaal, logischer is het het afschuwelijk te vinden dat mensen iets bedenken waar ze duizenden anderen tegelijk mee kunnen doden en waarmee ze hele steden in een paar dagen volledig kunnen verwoesten.

Het is met elke uitvinding: je kunt er iets goeds mee doen, maar ook iets slechts.

De 'Grote Oorlog', zoals de Eerste Wereldoorlog genoemd wordt, is bekend van de loopgraven: langwerpige kuilen waar de soldaten zich in verschansen en van waaruit ze op de vijand schieten, die een stukje verderop in hun loopgraven zitten en terugschieten. Uit die tijd komt het bijgeloof dat je met één lucifer nooit

meer dan twee sigaretten mag aansteken, omdat je 's nachts bij de derde door het vlammetje op afstand gelokaliseerd kan worden en voor je kop kan worden geschoten. Het is een oorlog tussen Duitsland en Frankrijk en andere landen van West-Europa. Nederland doet niet mee, wij zijn neutraal. Gelukkig maar, want leuk wordt het niet.

Voor het eerst wordt er gebruikgemaakt van gas om de vijand mee om zeep te helpen. De Duitsers beginnen ermee en al snel volgen de Britten hun voorbeeld. Ze kunnen niet anders, zeggen ze. Het eerste gas dat gebruikt wordt, heet 'chlorine'. De Franse soldaten in hun loopgraven zien opeens een groengele wolk op zich afkomen en meteen daarna krijgen ze last van een zere keel en pijnlijke longen. Tienduizend mannen ademen het gas in, van wie de helft binnen tien minuten een verstikkingsdood sterft. Een tijdje later doen de Britten ook een grote aanval met hetzelfde chlorine, maar na het vrijlaten van het gas draait de wind en vallen er meer slachtoffers bij hun eigen troepen dan bij de Duitsers. Een enorme mislukking dus.

Er zijn nu opeens ook machinegeweren waar je honderden kogels snel achter elkaar mee kunt schieten. Een hele groep vijandelijke soldaten kun je er in een paar seconden mee uitschakelen. Oorlog voeren wordt steeds anoniemer: het is geen gevecht meer van man tegen man, waarbij je elkaar in de ogen kunt kijken, het gebeurt steeds meer op afstand.

De drone, waarmee je veilig thuis met een joystick of een muis de vijand kunt aanvallen,

zal pas over iets van honderd jaar worden uitgevonden en ingezet, maar we zijn er dus al naar op weg. Oorlog gaat steeds meer op een spelletje lijken, maar iedereen die het ooit heeft meegemaakt, weet dat het dat absoluut niet is. Daar worden ook vaak speelfilms over gemaakt, waarin jongens het eerst prachtig vinden om stoer rond te lopen in een uniform en graag willen vechten voor het vaderland, maar later in de film lopen ze aan het front te huilen als kleine kinderen, omdat ze in de grootste ellende terecht zijn gekomen die je je maar zou kunnen bedenken.

Tegen het einde van de oorlog gaan de Duitsers mosterdgas gebruiken. Hoewel het niet zo snel een dodelijk gevolg heeft zoals chlorine, sterven de slachtoffers een veel pijnlijkere dood. Ze krijgen pijnlijke blaren, zere ogen en beginnen te kotsen. Mosterdgas is zwaarder dan lucht, wat betekent dat het in de loopgraven zakt en daar blijft hangen. Daardoor is een bestorming ook gevaarlijk voor de aanvallers. Het is een verschrikkelijke oorlog, met ongeveer negen miljoen militaire slachtoffers en acht miljoen gesneuvelde burgers, die eindeloos duurt.

De Verenigde Staten gaan zich in 1917 met het conflict bemoeien en werpen zich vanaf dat moment op als de nieuwe wereldmacht. Is de twintigste eeuw de eeuw van de Verenigde Staten? Daar ziet het wel naar uit. Of het nou om militaire power, de financiële wereld of de cultuur gaat: de Verenigde Staten lopen voorop. Bij bijna elk belangrijk conflict in de wereld zijn

ze in deze eeuw betrokken, de dollar beheerst het financiële systeem en de Amerikaanse films en muziek veroveren de hele wereld. De tijd dat Europa de baas was op planeet aarde is volledig voorbij.

Wat gaat er verder gebeuren in de eenentwintigste eeuw, waar we nu net ruim twintig jaar in zitten? Gaat China de macht overnemen? En hoe zit het met India? En wat gaat Afrika doen, waar de bevolking zo gigantisch gaat toenemen? We gaan het zien. Het wordt spannend.

Terug naar 1918. De oorlog stopt met het Vredesverdrag van Versailles, dat Duitsland verplicht eindeloos lang heel veel geld te betalen aan hun tegenstanders, die zoveel schade hebben geleden. Het is een verdrag dat de Duitsers opgedrongen is, wat daardoor jaren later grote gevolgen zal hebben. Je zou zelfs kunnen zeggen dat dit verdrag een van de oorzaken is van de Tweede Wereldoorlog, die ongeveer twintig jaar later zal uitbreken. Daarover natuurlijk straks veel meer.

Meteen na die verschrikkelijke wereldoorlog komt de Spaanse griep om de hoek kijken, waarschijnlijk binnengebracht door de Amerikaanse soldaten die naar Europa zijn gekomen om te vechten. De ziekte heeft niets met Spanje te maken, maar omdat het daar het eerst in de krant staat, krijgt de griep die naam. Het is een wereldwijde pandemie – zoals ruim honderd jaar later corona opeens de kop opsteekt – die vele miljoenen doden veroorzaakt. Het precieze aantal blijkt in die tijd moeilijk te schatten,

maar het zijn er in ieder geval meer dan in die oorlog die net voorbij is. Het virus treft vooral jonge mensen, in tegenstelling tot de pandemie vanaf 2020, die gevaarlijker zal blijken te zijn voor ouderen. Is dat minder erg? Je zou zeggen van wel, toch is het raar om dat zo te zeggen. De schattingen over het aantal slachtoffers van de Spaanse griep lopen op tot mogelijk honderd miljoen, terwijl in onze tijd corona bij ongeveer ruim tien miljoen doden lijkt te blijven steken, voor zover dat op dit moment vast te stellen en te voorspellen is. Dat is in ieder geval wel beter. We zijn medisch ook veel verder dan toen natuurlijk.

Na de Eerste Wereldoorlog zijn er veel vliegtuigen die nu opeens nergens meer voor gebruikt worden. Kijk eens aan, wat gaan we daarmee doen? Dat is niet zo moeilijk natuurlijk: mensen gaan ze gebruiken als vervoersmiddel, om ergens sneller naartoe te gaan. In 1919 wordt de KLM opgericht, een van de eerste vliegtuigmaatschappijen, die snel blauw kiest als haar kleur, voordat anderen dat doen. Dat is tenslotte de kleur van de lucht, als het mooi weer is en als je boven de wolken vliegt.

In het neutrale Nederland gaat het leven ondertussen rustig verder, iets te rustig misschien. In Den Haag heeft een christelijke coalitieregering de macht gegrepen en prostitutie wordt verboden, net zoals de verkoop van voorbehoedsmiddelen. Homoseksuele contacten tussen een meerderjarige en een minderjarige – onder 21 jaar – worden strafbaar.

Al vanaf ongeveer 1870 spoelde de eerste feministische golf over Nederland. Aletta Jacobs was dus de eerste Nederlandse vrouw die universitair afstudeerde en werd de eerste vrouwelijke dokter in Nederland, maar het kiesrecht was haar nog geweigerd. Met haar zetten allerlei organisaties zich in voor emancipatie van de vrouw. Zij richtten zich op dat kiesrecht en eisen daarbij dat ze net zo makkelijk toegelaten worden tot onderwijs en betaald werk als mannen. Dat kiesrecht krijgen vrouwen in deze jaren: vanaf 1917 mogen ze bij verkiezingen hun stem uitbrengen en vanaf 1919 kunnen ze zelf ook gekozen worden.

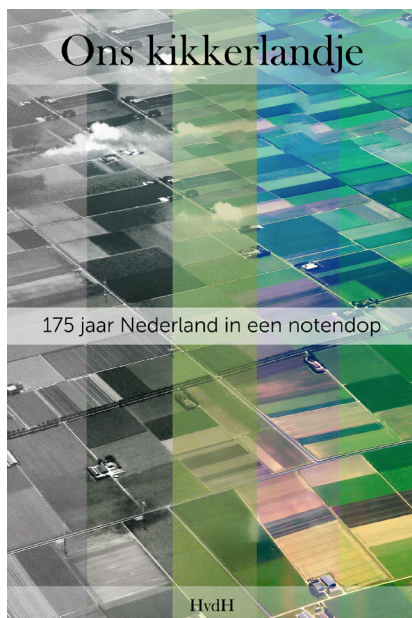
Het zijn goede stappen vooruit, maar er is nog veel te doen natuurlijk, want er is veel tegenstand.

De katholieke kerk, die dan nog erg belangrijk is in het dagelijks leven, blijft zich verzetten tegen die emancipatie. Zo heeft God het niet bedoeld. Vrouwen kunnen toch ook geen priester worden? Het idee alleen al. Bij de protestanten ligt het anders. In 1911 wordt de eerste vrouw als predikant aangesteld, dominee dus. Hoe streng ze ook zijn, die protestanten, wat dat betreft zijn ze moderner dan de katholieken. Vergeet ook niet dat andere verschil: een katholieke priester mag niet trouwen, een protestante dominee wel. Er is waarschijnlijk daarom veel misgegaan met het katholieke geloof en seks. Best vaak zijn het homoseksuele mannen die priester worden en zij kunnen soms dan niet van hun hulpjes, de misdienaars, afblijven. Of ze zitten, als ze

lesgeven, aan hun leerlingen, met hun friemelen-
de vingers. Deze schandalen zijn er nog steeds,
ook in onze tijd.

Die strijd om dat vrouwenkiesrecht was
natuurlijk in Nederland anders verlopen dan op
andere plekken in Europa. In Engeland waren er
gewelddadige protesten en opstootjes geweest,
zo niet bij ons. Doe maar gewoon, dan doe je al
gek genoeg. En zachtjes aan, dan breekt het lijntje
niet. Nederland was en is nou eenmaal gematigd
en christelijk. Het is er in de jaren tien van de
twintigste eeuw dan ook behoorlijk rustig. Dat
neutraal blijven is goed bevallen, dus dat gaan
we vaker doen, bedenken we – mocht er ooit nog
eens een oorlog komen, wat voorlopig natuurlijk
niet zo waarschijnlijk is. Nee zeg. De wereld heeft
net gezien hoe verschrikkelijk zoiets is. Je hebt
inderdaad alleen maar verliezers. Dus oorlogen
gaan we de komende eeuw in ieder geval niet
meer voeren. Toch?

Verder lezen?

Benieuwd naar het hele verhaal en wil je verder lezen?

KLIK DAN OP DE ONDERSTAANDE LINK

<https://uitgeverijvogelvrij.nl/boek/?id=ons-kikkerlandje>

Over Uitgeverij Vogelvrij

Uitgeverij Vogelvrij publiceert boekjes, zowel in fysieke vorm als digitaal, met de lengte en de amusementswaarde van speelfilms, die beogen net zo toegankelijk te zijn als audiovisuele producties. De boekjes hebben vaak minder tekst dan een standaardroman en kunnen voorzien zijn van plaatjes, foto's, tekeningen of audio- of videofragmenten, die zelfs in het geval van een papieren boek met QR-codes op een smartphone of een tablet direct beluisterd en bekeken kunnen worden. Lezen en kijken of lezen en luisteren.

Uitgeverij Vogelvrij wil inspelen op een nieuwe wereld en kiest ervoor meer een contentfabriekje in het algemeen dan alleen een uitgever van boeken te zijn. Het gaat om het opbouwen van een fonds van verhalen en formats, uitgegeven als boekjes en daardoor auteursrechtelijk beschermd, die vaak in basis geschikt zijn voor een audiovisuele productie, ten behoeve van media die de behoefte hebben aan een constante stroom van content.

Informatie over de uitgeverij en/of deze titels is ook te vinden op de website www.uitgeverijvogelvrij.nl of kan per mail worden opgevraagd: info@uitgeverijvogelvrij.nl.

Let op: digitale edities zijn veel milieuvriendelijker en veel goedkoper dan papieren versies.

Op onze website kost elk e-boek maar 4 euro. En voor 25 euro heb je er zelfs 12. Het voordeel van e-boeken is dat je ze kunt lezen op een e-reader, maar ook op een smartphone, een laptop of een tablet. Nog afgezien van de enorme aanslag die papieren boeken doen op het milieu heeft digitaal lezen naast de gunstige prijs nog veel meer voordelen: je kunt lezen in het donker, je hoeft geen zware boeken mee te slepen, je kunt gemakkelijk passages of namen opzoeken en je kunt de letters groter of kleiner maken.

